

26.01.2023

Урок № 5

Тема уроку: «Наказовий спосіб дієслова»

Мета уроку: повторити, як утворюється наказовий спосіб дієслів, які є форми дієслів наказового способу; домогтися засвоєння здобувачами освіти правил написання букви *ь* у дієсловах наказового способу, навчити застосовувати вивчені правила на практиці; розвивати мовлення, мислення; прищеплювати любов до народної творчості.

Матеріали до уроку:

1. Опрацюйте § 17 у базовому підручнику: *Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 208 с.*

2. **Перегляньте відео до уроку на YouTube:**

https://www.youtube.com/watch?v=8o7qSV4qJ2Y&ab_channel

3. **Законспекуйте матеріал до уроку (основне):**

Дієслова у наказовому способі використовуються для вираження наказу, заклику, заохочення до дії. Численні «піді і зроби», які ми чуємо щодня, - це, власне, і є наказовий спосіб.

Створити наказовий спосіб можливо за допомогою двох типів закінчень, які додаються до основи теперішнього часу: дієслово в третій особі множини – відкинути закінчення УТЬ, АТЬ.

писати - пиш УТЬ - пиш	читати - чита ЮТЬ - читай		
сушити - суш АТЬ - суш	порадити - порад ЯТЬ - порадь		
особа	1 тип	2 тип	
2 ос.одн. (ти)	-И пиши	[] нуль. зак-я дай	
1 ос.мн. (ми)	-ІМ(О) пишімо	Й	-МО даймо
2 ос.мн. (ви)	-ІТЬ пишіть	Приг.	-ТЕ дайте
1 ос.одн. (я), 1 ос.мн(вони)	ХАЙ (НЕХАЙ) + дієслово		
3 ос.одн. (він, вона, воно)	хай читає, нехай знайдуть		
НЕПРАВИЛЬНО: ДАВАЙТЕ вчити!			

Як бачимо, для 1 особи однини (я), та 3 особи однини (він, вона, воно) і множини (вони) окремої форми наказового способу немає, вони створюються описово: хай (нехай) + дієслово (нехай прочитаю, хай відчують, нехай купить).

До 1 типу належать дієслова (відповідно в наказовому способі мають закінчення -и, -ім(о), -іть):

а) з наголошеним закінченням: прати (інфінітив) – перуть (3 особа множини) – пер (основа теперішнього часу) – пері (наголос на закінченні), отже перімо, періть; товкти – товчуть – товчі, товчімо, товчіть; знайти – знайдуть – знайди, знайдімо, знайдіть.

Увага! Наголошую ще раз, зміна навіть однієї літери – змінює значення всього слова: знайдімо (наказовий спосіб) – знайдемо (складна форма майбутнього часу).

б) із наголошеним префіксом ви-: вісуши, вісушімо, вісушіть, відери, відерімо, відеріть, бо без префікса ці дієслова потрапляють під дію попереднього правила: суші, дері.

в) із випадним суфіксом -ну- в інфінітиві після приголосного: тягнути, тому тягни, тягнімо, тягніть; замовкнути, тому замовкни, замовкнімо, замовкніть; брязнути, тому брязни, брязнімо, брязніть.

г) з основою на -л- або -р- після приголосного: кресли, креслім(о), кресліть; мимри, мимріть, мимрімо.

До 2 типу належать всі інші дієслова (відповідно в наказовому способі мають закінчення: нульове, -мо, -те).

а) з основою на голосний: читати (виділена основа) – читають ([читайут']) (виділено закінчення, яке слід відкинути, щоб зробити форму наказового способу) – читай, читаймо, читайте; сідати – сідають – сідай, сідаймо, сідайте.

б) з основою на б, п, в, м, ж, ч, ш, щ, р: кликати – кличуть – клич, кличмо, кличте; вір, вірмо, вірте; відправ, відправмо, відправте.

в) з основою на д, т, з, с, л, н, причому ці приголосні пом'якшуються: порадити – порадять –порадь, порадьте, порадьмо; лізь, лізьмо, лізьте; винось, виносьмо, виносьте; глянь, гляньмо, гляньте.

Увага!

- Від дієслова їсти наказовий спосіб: їж, їжмо, їжте;
- для дієслів доповісти – доповідай (від доповідати), доповідаймо, доповідайте.

- розповісти – розповідай (від розповідати), розповідаймо, розповідайте.

Увага!

Наказовий спосіб твориться від основи теперішнього часу: дієслово в третій особі множини – закінчення, то ж суфікси -ува- (-юва-), присутні в інфінітиві деяких дієслів, зникають: танцювати – танцюють – танцюй, танцюймо, танцюйте; працювати – працюють – працюй, працюймо, працюйте.

Дієслова наказового способу вживаються також і з -ся (-сь): усміхайся, усміхаймось, усміхайтеся.

4. Виконайте наступні завдання:

- 1. Вправи 2,3,5 до § 17 з підручника О. Авраменка для 11 кл.**
- 2. Виконайте тест:**

1. Усі дієслова наказового способу в рядку

А читайте, підпишімо, поборете, купіть

Б ходімо, володіймо, борись, зумій

В солимо, почуймося, наносіть, поводимось

Г сподіваймось, закінчуйте, перемалюйте, засіймо

Д зуміймо, ненавидите, хай напишу, почепіть

2. Усі дієслова наказового способу в рядку

А берімо, летімо, треба написати,

оселяться Б робіть, згадаєш, зрубай,

перебіжимо В думаємо, пиши, побродімо,

славлю Г заспіваймо, плачте, не гаймо,

заплач Д закоптили, борімося, налий, подої

3. Правильно утворена форма наказового способу дієслова в рядку

А пішли Б

зрізаємо

В треба писати

Г відчуймо Д

зробімте

4. Правильно утворена форма наказового способу дієслова в рядку А сидимо

Б допоможете

В вивчаймо Г

працюємо Д

зрозуміємо

5. Правильно утворена форма наказового способу дієслова в рядку А радіємо

Б давай

поговоримо В

нехай пише Г йди

Д покладемо

6. Правильно утворена форма наказового способу дієслова в рядку

А хай ідуть

Б зловиш В

вдержиш

Г прикрашають

Д треба тягти

7. Правильно утворена форма наказового способу дієслова в рядку

А одужуй Б

розіллємо В

пишемо Г

спізнишся

Д розійдемося

8. Правильно утворена форма наказового способу дієслова в рядку

А говоріть Б

фарбуйте В

напишемо Г

працюємо Д

зробив би

9. Правильно утворена форма наказового способу дієслова в рядку

А візьмуться

Б йдемо В

ходімо Г

спитайте

Д підводимо

10. Неправильно утворена форма наказового способу дієслова в рядку

А хай пишуть

Б пишіть В

треба писати Г

напиши

Д хай напише

11. Неправильно утворена форма наказового способу дієслова в рядку

А підготуйтесь

Б відчуймо В

відредагуємо Г

захистімо Д

знайди

12. Неправильно утворена форма наказового способу дієслова в рядку

А переклади

Б давай

стежити В

вирости Г

сидіть Д плач

**Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту
y.levchuk2976@gmail.com**

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку

26.01.2023

Урок № 6

Тема уроку: «Активні й пасивні дієприкметники»

Мета уроку: повторити відомості про активні та пасивні дієприкметники, відмінність між ними; формувати загальнопізнавальні вміння утворювати активні та пасивні дієприкметники, визначати способи творення; домогтися правильного написання активних і пасивних дієприкметників; розвивати критичне та логічне мислення, словниковий запас здобувачів освіти.

Матеріали до уроку:

1. Опрацюйте § 18 у базовому підручнику: *Українська мова (рівень стандарту): підручник для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 208 с.*
2. Перегляньте відео до уроку на YouTube:
https://www.youtube.com/watch?v=4ck2D0JWM2s&ab_channel
3. **Законспектуйте матеріал до уроку (основне):**

Дієприкметники		
<u>Активні</u>		<u>Пасивні</u> <u>і</u>
Ознака предмета за дією, яку він сам виконує		Ознака предмета за дією, яку виконує над ним інший предмет
<i>Жевріюча надія (надія жевріє), атакуючі бійці (бійці атакують), зав'ялі квіти (квіти зав'ялі)</i>		<i>Викопаний скарб (хтось викопав), підписана заява (декан підписав), розбитий посуд (брат розбив)</i>
<u>Теперішнього часу</u>	<u>Минулого часу</u>	<u>Минулого часу</u>
<i>Темніючий від часу</i>	<i>Потемнілий від часу</i>	<i>Пещене дитя</i> <i>Витолочена трава</i>

Активні дієприкметники теперішнього часу

Від перехідних і неперехідних дієслів недоконаного виду	Дієслово (основа теперішнього часу)	+ суфікси <i>-уч -</i> , <i>-юч -</i> , <i>-ач-</i> , <i>-яч-</i> :
		Атакуй <i>-уть</i>
	Рев <i>-уть</i>	Ревучий (потік)
	Дриж <i>-ать</i>	Дрижачий (голос)
	Тремт <i>-ять</i>	Тремтячий (пес)
<p>Обмежені вживанням: <i>синіюче небо, бажані</i> (можливо, але небажано), <i>перевиконуючий план робітник - робітник, який перевиконує план</i></p> <p>Зовсім не утворюються дієприкметники від дієслів на <i>-ся</i> : <i>рос. розвиваючийся - той, що розвивається, навчаючийся - той, хто навчається</i></p>		

Активні дієприкметники минулого часу

Лише від неперехідних дієслів доконаного виду	Дієслово (основа інфінітива)	+ суфікс <i>-л-</i>
		Посиві <i>- ти</i>
	Осі(с) <i>-ти</i>	
	Змарні <i>- ти</i>	
	Достиг(ну) <i>- ти</i>	
	Зарослий	Зарослий
	Посивівший	Посивілий
	Прогнівший	Прогнилий
<p><i>-ш-</i> , <i>-вш-</i> збереглися лише в кількох давніх словах на зразок <i>перемігший</i></p>		

Пасивні дієприкметники минулого часу

Творються від перехідних дієслів доконаного і, рідше, недоконаного виду	Основа інфінітива (зміни звуків)	+ суфікси <i>-н-</i> , <i>-ен-</i> , <i>-т-</i>
		Поло <i>-ти</i>
	Прописа <i>-ти</i>	Прописаний
	Склеї-(ї/є) <i>ти</i>	Склеїний

	Побіли-(и/е)ти	Побілений
	Ратифікува-(у/о)ти	Ратифікований
	Застосовував-ти	Застосовуваний

Пасивні дієприкметники бувають доконаного і недоконаного виду і завжди минулого часу, але

дієприкметники, утворені від дієслів недоконаного виду з суфіксом -ува-, -овува-, можуть мати значення часу

Минулого	Теперішнього
Застосовуваний колись, вироснутий раніше	Застосовуваний сьогодні, вироснутий цього року

Можливі чергування:

[д]-[дж] -погодити - погоджений;

[зд]-[ждж]-об'їздити - об'їжджений;

[г],[з]-[ж]- зберегти - збережений;

[с]-[ш]- оголосити - оголошений;

[к],[т]-[ч]- сікти – січений

4. Виконайте наступні завдання:

1. **Вправи 2,3,5** до § 18 з підручника О. Авраменка для 11 кл.

2. Виконайте розподільний диктант

Запишіть дієприкметники у дві колонки : А- активні, Б- пасивні

Незагороджений, працюючий, переконаний, закручений, посивілий, керуючий, бажаний, знижений, почорнілий, напосний, нев'янутий, зів'ялий, повідомлений, діючий, оновлюючий, оновлений, досліджений, заштитий, випрасуваний, зображений, відтворюючий, відтворений.

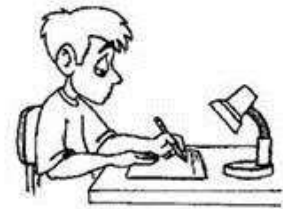

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту y.levchuk2976@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку

